

дексом 2002 року, проте все ще потребують подальшого правового врегулювання для прийняття на більш широкі засади. На практиці існують також інші методи врегулювання корпоративних спорів, у тому числі в легальних межах. З метою зменшення використання таких методів необхідно не тільки реформувати судову систему, але й зменшити адміністративний та бюрократичний тягар.

Дженіфер Адамс

ст. викладач університету
«Носамбрія», Школа права,
м. Ньюкасл, Англія, адвокат

**ДОГОВОРІ МІЖНАРОДНОЇ КУПІВЛІ-ПРОДАЖУ
ТОВАРІВ: ПОРІВНЯННЯ ЗАСОБІВ ЗАХИСТУ ПРАВ
ПОКУПЦЯ ЗА АКТОМ ПРО ПРОДАЖ ТОВАРІВ 1979 РОКУ
ТА КОНВЕНЦІЄЮ ОБ'ЄДНАНИХ НАЦІЙ ПРО ДОГОВОРІ
МІЖНАРОДНОЇ КУПІВЛІ-ПРОДАЖУ ТОВАРІВ 1980 РОКУ**

Основним актом, що регулює відносини купівлі-продажу товарів, є Акт про продаж товарів 1979 року (АПТ), який є похідним консолідованим текстом Акту про продаж товарів 1893 року, першого законодавчого акту Англії, що стосувався продажу товарів. Ним були врегульовані всі договори купівлі — продажу товарів, сторонами яких були торговці, як комерційні, так і споживчі. Вже починаючи з 1893 року, особливий наголос робиться на захист прав споживачів. Нещодавні поправки до АПТ вводять додаткові засоби захисту прав покупців-споживачам, які є недостатніми для комерційних покупців¹.

Конвенція Організації Об'єднаних Націй про міжнародні договори купівлі — продажу товарів (КМІК) була підписана у Відні у 1980 році і набрала чинності в 1988 році. Вона була ратифікована більш ніж 60 країнами. Об'єднане Королівство, однак, конвенцію не прийняло, хоча більшість торгових партнерів це зробило.

КМІК — міжнародний торговий кодекс, яким регулюються міжнародні комерційні трансакції. Він застосовується тільки до договорів міжнародної купівлі-продажу, і застосовуватиметься тільки у тому випадку, якщо сторони договору є резиденти різних держав, за умови, що обидві держави є сторонами Конвенції або норми приватного міжнародного права визначають, що дого-

¹ Див. Продаж та постачання товарів за правилами співпраці із споживачами, 2002.

вір регулюється законом держави — учасниці конвенції¹. Сторони договору можуть домовитися про незастосування всіх або деяких положень Конвенції². Існує декілька серйозних обмежень стосовно застосування КМПТ. Вона не включає правила ІНКО-ТЕРМС або порядок передачі майна. Сторони договору міжнародного купівлі — продажу можуть керуватися положеннями Конвенції 1980 року, як основного міжнародного договору в зазначеній сфері. Ця стаття покликана порівняти положення АПТ та КМПТ щодо позиції покупця, який має намір припинити договір через недотримання строків поставки товарів та невідповідність товару умовам договору. В більшості випадків контрагентами при укладенні договору купівлі-продажу надається перевага регулюванню англійським законодавством і лише в деяких випадках суб'єкти використовують положення Конвенції 1980 р. Проаналізуємо ситуацію, що склалася.

Поняття «товар», що міститься в АПТ, занадто широке і включає все рухоме майно. КМПТ не надає визначення «товарам», а натомість визначає види продажу, до яких її положення не застосовуються. Натомість застосовується визначення товарів в АПТ включає кораблі та літаки, хоча вони виключені з КМПТ. До акцій та оборотних інструментів не застосовуються ні положення в АПТ, ані в КМПТ. АПТ не поширюється на договори з надання послуг; КМПТ не поширюється на трансакції, що стосуються переважно послуг. АПТ застосовується як і до комерційних угод, так і до угод зі споживачами, в той час як КМПТ виключає продаж споживачам³.

Англійське законодавство про умови договору

За англійським законодавством засіб захисту прав продавця залежатиме від умови договору, яка була порушена. Існують три види договірних умов. Це — умови, гарантії, похідні умови. Умови — дуже важлива частина договору бо в них полягає зміст договору, а їх порушення означає відмову від договору стороною, яка винна в порушенні умови. Це надає право іншій стороні вважати договір розірваним⁴. Гарантії — допоміжні умови, які стосуються основної мети договору. Порушення гарантії надає право постраждалій стороні вимагати відшкодування від сторони, яка порушила положення договору, проте договір не може

¹ Стаття КМПТ 1(1).

² Ibid стаття 6.

³ АПТ стаття 61(1), КМПТ стаття 2.

⁴ Державні торгові корпорації Індії проти Голодетз ООО: The Sara D (1989 2 Lloyds Rep 277).

вважатися розірваним. Похідні умови не є ні умовами контракту, ні гарантіями, а наслідки їх порушення залежать від серйозності порушення. Похідні умови були описані в справі «Kong Fir Shipping Co, Ltd. Via Kawaski Kisen Kaisha Ltd.»¹, яка стосувалася порушення умови придатності судна для плавання у відкритому морі. Суд вирішив, що така умова, як придатність для плавання, є похідною умовою, котра надає постраждалій стороні право застосовувати засоби захисту, залежно від ступеня серйозності порушення цієї умови. Лорд Ділок зазначив, що визначення прав постраждалої сторони при порушеннях похідних умов договору залежатиме від того, наскільки вона була позбавлена переваг, які вона повинна була отримати від виконання договору. Якщо постраждала сторона була позбавлена переваг настільки, що це може вважатися порушенням умов договору, вона може отримати право розірвати договір та подати позов до суду з метою отримання відшкодування. Якщо ні, то наслідки будуть такі самі, як від порушення гарантій, і постраждала сторона зможе вимагати відшкодування збитків.

Існує ще один поділ умов за англійським законодавством на виражені умови та умови, що припускаються. Виражені умови — це умови, обговоренні та погоджені сторонами. Умови, що припускаються — це умови договору, які є такими, що мають на увазі незалежно від домовленості сторін.

Англійське законодавство про невідповідність товарів умовам договору

АПТ містить умови, які застосовуються для всіх договорів купівлі-продажу товарів. Наприклад, товари повинні бути відповідної якості². Якщо покупець повідомляє продавця про те, з якою метою він купує товари, то товари повинні відповідати цій меті³; якщо у договорі є опис товарів, то всі товари мають відповідати опису⁴; якщо договір є договором купівлі-продажу товарів за зразком, товари, що продаються, повинні відповідати цьому зразку.

Умови є умовами контракту і вважаються такими, що включені до контракту. Неможливо ні за яких обставин, коли одна сторона виступає в якості споживача, домовлятися про незастосування умови⁵. Договір купівлі-продажу товарів, укладений комерційними організаціями, резидентами, які знаходяться в різ-

¹ (1962) 2 QB 26.

² КПТ с. 14(2).

³ Ibid c. 14(3).

⁴ Ibid c. 13.

⁵ Акт про нечесні умови контракту 1977 с. 6(2).

них країнах, регулюватиметься умовами, але сторони можуть виключити ці умови з договору.

Оскільки умови є умовами контракту, їх порушення може вважатиметься відмовою від договору стороною, що порушила їх, а постраждала сторона матиме право вважати контракт розірваним, відмовитися від товарів, вимагати повернення оплати та відшкодування будь-яких збитків та витрат, яких вона зазнала. Однак, якщо постраждала сторона прийняла товари, вона втрачає право відмовитися від товарів та розірвати контракт, а тільки має право на відшкодування збитків¹.

Що розуміється під прийняттям товарів?

АПТ містить законодавчі положення, які стосуються прийняття товарів. АПТ визначає такі випадки, коли вважається, що покупець прийняв товари : якщо він дає знати продавцю про те, що він їх прийняв (наприклад, повідомивши, що товари прийняті); якщо товари поставлені, і він виконує дії з товарами, що порушують право власності продавця на них (наприклад, змішуючи їх з іншими товарами під час процесу виробництва); коли після проходження розумного відрізка часу він зберігає товари, не повідомивши продавця про те, що відмовився від них². Остання ситуація прийняття товару виявилася найскладнішою для судів. Було створено значне прецедентне законодавство щодо цього питання, але, як правило, розумним періодом часу вважається досить короткий період часу, який залежить від природи товарів. Всі ситуації, коли вважається, що покупець прийняв товар, залежать від права покупця мати реальну можливість перевірити товар, щоб упевнитися у його відповідності умовам контракту³. Чим складніші товари, тим більше часу буде необхідно для їх перевірки.

Виконання сталих умов є дуже суворим, і будь-яке порушення, яким би мінімальним воно не було, надає покупцю право відмовитися від товару. Однак, у 1994 до АПТ була внесена поправка, мета якої полягала в обмеженні права комерційного покупця відмовлятися від товару за умови, що порушення настільки незначне, то відмова є недоцільною. Проте прецедентне право немає містити положення про те, наскільки незначним повинно бути порушення, щоб позбавити комерційного покупця права відмовитися від товару. Щоб уникнути невизначеності цього положення, сторони мають бути зацікавлені у виключенні відповід-

¹ КПТ с. 11(4).

² Ibid с 35.

³ КПТ с. 35(2) і (5).

ного положення з свого контракту. Було запропоновано, що при контрактах CIF та FOB вважатиметься, що це положення в будь-якому випадку виключено¹.

Англійське законодавство передбачає: що продавець, який поставив товари, що не відповідають умовам договору, може здійснити нову поставку протягом періоду, зазначеного в контракті поставки, то він має можливість виправити порушення договору шляхом поставки відповідних товарів².

Нові положення передбачають право вимагати ремонту або заміни товарів, зменшення ціни товару чи розірвання договору, але ними можна скористатися, якщо однією зі сторін договору є споживач³. Тому ці правила неможливо застосувати для трансакцій між комерційними компаніями. Від уряду Об'єднаного Королівства вимагалось впровадження додаткових заходів для споживачів з метою використання умов директиви ЄС 1999/44/LC⁴.

Англійське законодавство про порушення договірних умов поставки

За АПТ продавець бере на себе зобов'язання поставити товари відповідно до умов договору. Якщо договір комерційний, в ньому зазначається, як правило, дата поставки, або вимагається, щоб поставка була зроблена протягом визначеного періоду часу. Будь-яка з цих умов розглядається як *prima facie* сутності договору⁵, а, отже, умовою, що надає покупцеві право зупинити дію договору.

Як ці засоби захисту прав покупця відрізняються в АПТ та КМПТ?

Засоби, якими покупець може скористатися за КМПТ, роблять наголос на виконанні договору. Вони включають: точне виконання умов договору, поставку заміників, ремонт, зниження ціни⁶. Ці засоби схожі на засоби, впроваджені АПТ для споживачів, але цікаво зауважити, що уряд ОК вирішив обмежити вказані засоби таким чином, щоб ними могли скористатися тільки споживачі, та не поширювати їх до трансакцій між комерційними компаніями. Анулювання договору покупцем можливе за КМПТ,

¹ Law Com. No 160 para 4.24, Benjamin, *Sale of Goods*, 6th Edition para 18—250.

² *Borrowman Phillips & Co v Free & Hollis* (1878) 4QBD 500.

³ КПТ с. 48 A-F, запропонована правилами продажу та постачання товарів споживачам 2002.

⁴ Директива з певних аспектів продажу споживацьких товарів та асоційовані гарантії.

⁵ Див. *McCardie J in Hartley v Hymans* (1929) KB 475.

⁶ КМПТ с. 46, 50.

але умови, за яких договір може бути розірваний, менш чіткі, ніж умови зупинення дії договору за англійським законодавством¹.

Виникає досить проблематичне питання: чи є межі застосування КМПП щодо припинення дії положень договору.

Через вимогу виконання договору покупцеві набагато складніше зупинити дію договору згідно Конвенції. Перше, про що треба зазначити, за англійським законодавством, це те, що термінологія, яка використовується в КМПП, означає саме розірвання, а не припинення дії. Покупець може оголосити, що договір розірваний, якщо неспроможність продавця виконати будь-яке з зобов'язань за договором або конвенцією призводить до принципового порушення положень договору².

Принципове порушення положень договору розглядається як порушення їх однією з сторін, що призводить до таких збитків іншій стороні, які не дають їй змогу отримати ті вигоди, які вона повинна була б отримати за контрактом, за умови, що сторона, яка порушила положення контракту, не передбачила наслідків цього³.

Визначення принципового порушення схоже на тест за англійським законодавством, що використовується для визначення засобів захисту прав, які застосовуються при порушенні похідних умов⁴. Однак, цей тест використовується в контексті правил, які були впроваджені для визначення належного засобу захисту прав за порушення умов договору. В КМПП немає нічого, що доцільно було б порівняти з класифікацією умов за англійським законодавством: умови, гарантії та похідні умови. Ця проблема щодо визначення принципового порушення в КМПП полягає в тому, що визначення є дуже загальним і тлумачиться судами з різної юрисдикцією у відповідності до їх практики. Тому дуже важко передбачити рішення суду по певній судовій конкретній справі.

Формула документу говорить: «Якщо сторона, яка порушила умови договору, не передбачила...» Здається, це формулювання має на увазі те, що передбачення повинно мати місце під час підписання договору. Громатичне тлумачення цього положення дозволяє зробити наступні висновки: сторона має передбачати неможливість належного під час підписання договору. Якщо

¹ Див. Michael Bridge, *The International Sale of Goods Law and Practice* (Oxford 1999) chapters 2 & 3; *The Vienna Convention on International Sales Law*, B Nicholas, (1989) 105 LQR 201.

² КМПП с. 25.

³ Див. Зноску 23.

⁴ Див. Зноску 6.

порушення серйозне, то мало ймовірно, що суд прийме рішення, відповідно до якого сторона, яка порушило договір, не могла цього передбачити.

КМПТ про невідповідність товарів умовам договору

Вимоги відповідності товарів дуже подібні до вимог щодо стандартних умов за АПТ. КМПТ зазначає, що продавець повинен поставити товари, які відповідають кількості, якості та опису, що встановлені договором, та які зберігаються або запаковані, як це передбачено в договорі. Товари відповідають вимогам, якщо вони відповідають цілям, для яких товари з таким же описом зазвичай використовуються; підходять для певних цілей, про які продавець було повідомлено або малося на увазі, що продавець був ознайомлений з ними під час укладання договору, за винятком тих умов, коли покупець не керується, або безпідставно керується вміннями та судженнями продавця чи мають якості зразка або моделі; вони запаковані та зберігаються таким чином, щоб належно захистити їх від пошкоджень¹.

За КМПТ покупець зобов'язаний перевірити товар (на відміну від права покупця мати можливість перевірити товари за АПТ) або передати його на перевірку протягом короткого періоду часу, як це зазвичай робиться за таких обставин². Покупець повинен повідомити продавця про невідповідність товарів протягом прийняттого періоду часу, який надається для цього, та повідомити продавця про причини його невідповідності. Найтриваліший період часу, що надається покупцю для повідомлення продавцеві про невідповідність товарів — 2 роки з дати передачі товарів покупцеві, якщо гарантійний період не триває довше. Якщо покупець не надає потрібної інформації, то він не може говорити про невідповідність товару умовам договору³. Єдиний спосіб захисту прав, який покупець може застосувати в таких умовах, — це зниження ціни, або відшкодування збитків, але для цього йому треба буде довести, що в нього є достатньо обґрунтована причина для мовчання. (В англійському законодавстві немає аналогічної вимоги відсилати повідомлення про невідповідність).

Покупець може анулювати договір, якщо поставлені товари не відповідають договору за умови, що невідповідність може призвести до принципового порушення умов договору⁴. Покупець повинен анулювати договір протягом прийняттого періоду часу

¹ КМПТ с. 35.

² Ibid с. 38(1).

³ Ibid с.39.

⁴ Ibid с.49(1)(a).

після того, як він дізнався або повинен був дізнатися про порушення. Однак, він може вирішити чи надати продавцеві час, протягом якого той зміг би виконати свої зобов'язання, або надати додатковий час, щоб він міг поставити товари, які відповідають умовам договору. Якщо покупець вчинить так, то він не зможе анулювати договір доти, доки не закінчиться цей період часу¹.

Продавець має право виправити невиконання тимчасових зобов'язань до або після дати поставки за умови, що це не створює покупцеві зайвих незручностей. У разі виконання порушення зобов'язань до дати поставки, це не повинно призводити до зайвих витрат з боку покупця, а в разі виправлення після дати поставки, це не повинно спричиняти додаткову затримку або невпевненість у компенсації продавцем витрат, яких зазнав покупець². Право продавця виконати порушене зобов'язання — залежить від права покупця вимагати відшкодування збитків.

Право продавця виконати порушене зобов'язання до дати поставки товару схоже на позицію англійського законодавства³. Якщо продавець може забезпечити належне виконання до цієї дати, тоді ніяке порушення не розглядатиметься як принципове.

Право продавця виконати порушене зобов'язання до дати поставки — залежить від права покупця визнати договір розірваним через принципові порушення його умов. Якщо покупець вже розірвав договір, тоді продавець не зможе виправити невідповідність товару вимогам договору. Основне питання для покупця в разі розірвання договору через принципове порушення його умов полягає в тому, чи справді це порушення може розглядатися як принципове, та чи може продавець виправити ситуацію. Таким чином, якщо покупець діятиме відповідне, це йтиме врозріз із принципами КМІТ, який робить наголос на виконанні. Зв'язок між правом продавця виконувати порушене зобов'язання та правом покупця розірвати договір дуже нечіткий.

Коли покупець ще не розірвав договору, а продавець вирішує виправити невідповідність та просить покупця підтвердити прийняття виконання (наприклад, через поставку відповідного товару), хоча покупець не дає відповідь на цей запит протягом розумного періоду часу, тоді продавець може приступити до виконання зобов'язань у строк, зазначений в запиті. Протягом усього строку покупець не може вимагати жодної компенсації від продавця за

¹ Ibid c.49 (2)(b)(ii).

² Ibid c.37 і 48 (1).

³ Ibid c.48.

невідповідність виконання договору. Таким чином, покупець не в змозі розірвати договір за невиконання, доки не закінчиться додатковий час, визначений продавцем, або після того, як він відповів на повідомлення, що не приймає такого виконання.

Ще одна невизначеність — це виправлення недоліків товару продавцем. Згідно зі статтею 46(2) покупець має право отримати поставку товарів-замінників, але тільки за умови, що порушення зобов'язання продавцем суттєве порушення умов договору. За статтею 46(2) покупець може вимагати від продавця ремонту товару, який не відповідає умовам договору, якщо це є прийнятним, беручи до уваги всі обставини. КМПТ не дає вказівок стосовно того, чи продавець користується правом виправити невідповідності, він зобов'язаний діяти згідно з побажаннями покупця. Як варіант вирішення конфліктної ситуації може бути обрана сплата компенсації.

Покупець не зможе розірвати договір, якщо повернути товари продавцю неможливо в тому стані, в якому він їх отримав¹. Існують також винятки з цього положення, наприклад, коли покупець використав товари або змінив їх під час звичайного споживання, до того як помітив невідповідність², тоді він має право оголосити договір розірваним. Це повністю суперечить положенню англійського законодавства, за яким вважатиметься, що покупець прийняв товари і втратив право вважати договір розірваним.

КМПТ про порушення умов поставки за договором

На відміну від англійського законодавства строки виконання не є важливим за КМПТ. Покупець може розірвати договір за непоставку, але після визначення додаткового періоду часу, достатнього для виконання продавцем своїх зобов'язань (положення схоже на німецьку ідею *Nachfrist*). Протягом цього періоду покупець не може вимагати ніякої компенсації за порушення умов договору. Однак, його не позбавляють права вимагати компенсації за затримку виконання умов договору. Якщо продавець не вчинив будь-яких дій протягом цього додаткового періоду часу, тоді покупець може відіслати повідомлення про розірвання договору³. Здається, що за цих обставин покупець зможе розірвати договір без доказів принципового порушення умов договору. Однак, покупцеві необхідно буди обережним із визначенням розумної тривалості періоду *Nachfrist*.

Якщо товари поставлені із запізненням, покупець може розірвати договір протягом розумного періоду часу після того, як то-

¹ Ibid c.82 (1).

² Ibid c.82 (2).

³ Ibid c.47.

вари були поставлені¹. Обставини повинні бути адекватними суттєвому порушенню умов договору. Проблема покупця полягатиме у визначенні, яке саме запізнення поставки може бути прирівняним до суттєвого порушення умов договору. Якщо товари не були поставлені в належний день, та немає повідомлення стосовно того, коли вони можуть надійти, покупцеві буде безпечніше замість того, щоб очікувати на поставку, визначити додатковий період часу для поставки згідно зі статтею 47. А в разі невиконання продавцем зобов'язання з поставки у цей термін — розірвати договір у зв'язку з суттєвим порушенням його умов.

Висновки:

Значна кількість договорів міжнародних купівлі-продажу все ж укладається у відповідності до вимог англійського законодавства. Торгівці, зазвичай, знайомі з англійським законодавством та способами захисту своїх прав, які вони можуть вимагати відповідно до цього положень. Прецедентне право протягом років накопичило багато справ, тому торговці можуть зі значною впевненістю передбачити судові рішення англійських судів за скаргами, які стосуються порушення умов договору. Невизначеність, що супроводжує обставини, за якими договір може бути розірваний за КМПП, а також тлумачення, які пропонуються судами стосовно значення суттєвого порушення умов договору, — є тими факторами, які швидше за все вплинуть на рішення торговців укладати договір за умовами англійського законодавства.

В. І. Вітер

ст. наук. співробітник
НДІ праці і зайнятості населення
Мінпраці України і НАН України

ЄВРОПЕЙСЬКІ ТРУДОВІ СТАНДАРТИ ЯК ОРІЄНТИР ДЛЯ УКРАЇНИ

Характерною рисою ринкових економік країн Європейського Союзу (ЄС) є їх соціальна орієнтованість. За допомогою низки прийнятих нормативних та юридичних актів ці країни регулюють різні аспекти громадського, політичного, економічного, соціального і культурного життя з метою повної нейтралізації або пом'якшення дії негативних наслідків ринкової економіки на умови життя населення своїх країн. Стосовно ринку праці, таких

¹ Ibid с.49 (2).